

Τα τραγούδια του Πάσχα (1ο μέρος)

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Συχνά, όταν πηγαίνω στην ακολουθία της Μεγάλης Παρασκευής, μου είναι δύσκολο να προσδιορίσω αν ο Θεός που κηδεύεται είναι ο Χριστός ή ο Άδωνις, γράφει ο Γιώργος Σεφέρης στις ημερολογιακές του σημειώσεις, συνοψίζοντας την αίσθηση και το βαθύτερο περιεχόμενο αυτών των ημερών.

Λαϊκά έθιμα και τελετουργίες στενά δεμένα με το λόγο, τη μουσική, τον χορό έρχονται να συναντήσουν το ήθος και την ψυχολογία του Ελληνισμού που, από την αρχαιότητα, κάθε χρόνο τέτοιες μέρες καλείται να ενταφιάσει και ν' αναστήσει γιορταστικά τον Θεό του. Επίκληση για τη γονιμότητα της φύσης που ξαναγεννιέται κι εξορκισμός για κάθε βλαπτική δύναμη που μπορεί να την απειλήσει. Σύμβολα, τελετές, ύμνοι, τραγούδια, μουσικές και χοροί που διατρέχουν τους αιώνες. Αξίες ενός πολιτισμού ανθρωποκεντρικού, που δίνει στους θεούς του ανθρώπινη διάσταση, βιώνοντας τα πάθη και συμμετέχοντας στο μαρτύριό τους, λατρεύοντας τη Μάνα και τη Γυναίκα σαν την ιέρεια που θα διακονήσει τα τρία μεγάλα μυστήρια της ζωής: τη Γέννηση, τον Έρωτα και το Θάνατο.

Ήδη από τα προϊστορικά χρόνια, η Θεά της γονιμότητας (Δήμητρα) και η θεά του Έρωτα (Αφροδίτη) θρηνούν το νεκρό παιδί (Περσεφόνη) ή τον χαμένο στο άνθος της νιότης του εραστή (Άδωνι), αναμένοντας την επιστροφή τους στον πάνω κόσμο για ν' αναγεννηθεί μαζί τους η φύση βρίσκοντας «την καλή και τη γλυκιά της ώρα». Και πράγματι ο Απρίλιος (παίρνοντας τ' όνομά του από το λατινικό ρήμα *aperio*: ανοίγω) ήταν ο μήνας ο αφιερωμένος στην Αφροδίτη, γιορτάζοντάς την με αγρυπνίες και τραγούδια από τις γυναίκες, θρηνητικά για τον θάνατο αλλά κι ερωτικά για το κάλλος του Άδωνι.

Με ανάλογο τρόπο η χριστιανική Μεγάλη Μητέρα-Θεά, η Παναγία, θρηνεί: *Ω γλυκύ μου έαρ... πού έδυ σου το κάλλος για τον Χριστό που, όπως και ο Άδωνις, παρουσιάζεται στον ιερό θρήνο της Ακολουθίας ο ωραίος κάλλει παρά πάντας βροτούς.* (Τέτοιος ύμνος για το σωματικό κάλλος του Χριστού δεν έχει ποτέ άλλοτε ξαναγίνει παρά μόνο τη Μεγάλη Παρασκευή, γράφει ο καθηγητής Κ. Ρωμαίος).

Και οι γυναίκες της Μακεδονίας (στις Σέρρες) συνήθιζαν στην περιφορά του Επιταφίου να βγάζουν στο παράθυρο δοχεία με ταχύβλαστα φυτά (φακή και σιτάρι), σύμβολα της νιότης που ανθεί και γρήγορα μαραίνεται, όπως έκαναν και στην αρχαιότητα με τους «Κήπους του Αδώνιδος» για να τιμήσουν τον ωραίο νεκρό.

Οι γυναίκες και πάλι, επιφορτισμένες ανέκαθεν με τον ιερό ρόλο της

μοιρολογίστρας, θ' αναλάβουν να κηδέψουν τελετουργικά τον νεκρό

θεό στολίζοντας τον Επιτάφιο με λουλούδια και ξενυχτώντας τον όπως και τους δικούς του νεκρούς με μοιρολόγια που λένε μεταξύ τους αντιφωνικά σαν χορός αρχαίας τραγωδίας και χορός ψαλτάδων μαζί.

Δεν θα λησμονήσω την αίσθηση των μαυροντυμένων γυναικών από τα Αθήκια της Κορινθίας που τη Μεγάλη Παρασκευή τραγουδάνε γύρω από τον Επιτάφιο το *Μοιρολόι της Παναγιάς*. Το μακρύ αυτό αφηγηματικό τραγούδι που διηγείται τα Πάθη του Χριστού έτσι όπως τα έζησαν η Παναγία και οι Μυροφόρες το συναντάμε σ' όλες τις περιοχές του Ελληνισμού, από την Κύπρο και τον Πόντο ως την Κάτω Ιταλία, σ' ένα πλήθος παραλλαγών. Διακόσιες πενήντα έξι (!) παραλλαγές παρουσιάζει ο Ελβετός ελληνιστής, καθηγητής του Πανεπιστημίου της Γενεύης Bertrand Bouvier στο βιβλίο του «*Le Mirologue de la Vierge*», καρπό 25χρονης έρευνας.

Με πηγή έμπνευσης τα επίσημα και απόκρυφα Ευαγγέλια και τα θεατρικά λειτουργικά δράματα του Μεσαίωνα (σε Ανατολή και Δύση), η λαϊκή μούσα και η προφορική παράδοση με το Μοιρολόι της Παναγιάς διέσωσαν ένα από τα συγκλονιστικότερα δείγματα της ελληνικής μουσικοποιητικής τέχνης:

Σήμερα μαύρος ουρανός, σήμερα μαύρη μέρα,

σήμερα όλοι θλίβονται και τα βουνά λυπούνται.

Σε μελωδίες που χρησιμοποιούνται και για τα πραγματικά μοιρολόγια (όπως απέδειξε η μελέτη του Samuel Baud-Bovy), οι γυναίκες με το τραγούδι αυτό συμμερίζονται τον πόνο της Παναγιάς καθώς αναδεικνύεται σε παγκόσμιο και διαχρονικό σύμβολο όλων των μανάδων που έχουν παραστεί στο μαρτύριο των παιδιών τους, βιώνοντας τον παραλογισμό αλλά και τη νομοτέλεια του θανάτου:

Άλλοι την εκλωτσούσανε κι άλλοι την εσκουντούσαν

και άλλοι την εφτούσανε κι άλλοι τη δεκατούσαν.

Για να φτάσουμε στη σύγχρονη ελληνική ποίηση με δύο κορυφαία δείγματα: τον «*Επιτάφιο*» του Γιάννη Ρίτσου και τη «*Μάνα του Χριστού*» του Κώστα Βάρναλη, που πολλά οφείλουν στο λαϊκό θρήνο για τα Πάθη.

Για την ελληνική λαϊκή παράδοση (κοσμική και θρησκευτική) η περίοδος του Πάσχα δεν είναι απλώς μια τυπική θρησκευτική επέτειος αλλά μια ζωντανή επανάληψη του Θείου Δράματος, όπου με θεατρικό δραματικό τρόπο γίνεται η πλήρης αναπαράστασή του με τη συμμετοχή όλων των μελών της κοινότητας και

προεξάρχουσες -δικαιωματικά- τις γυναίκες.

Η επίσημη ορθόδοξη Ακολουθία (που, εξάλλου, οφείλει πολλά στην αρχαία παράδοση: από τη χωροθέτηση του ναού με πρότυπο το αρχαίο θέατρο ως τα δραματικά θεατρικά της στοιχεία) αποκτά ακόμη πιο παραστατικό χαρακτήρα: Η άφιξη του Νυμφίου, η έξοδος του ιερέα με τον σταυρό, η τελετή του Νιπτήρος (στην Πάτμο), η μίμηση του σεισμού (χτυπώντας το εκκλησίασμα τα στασίδια, στη Χίο), η Αποκαθήλωση, το στόλισμα και η περιφορά του Επιταφίου, η θριαμβευτική είσοδος του αναστηθέντος Χριστού στην εκκλησία Του κατατροπώνοντας τον διάβολο (που υποδύεται ο νεωκόρος πίσω από την κλειστή πόρτα) στο «Άρατε πύλας» -θεατρικό δρώμενο που τόσο παραστατικά περιγράφει ο Αλ. Μωραϊτίδης στο ομώνυμο διήγημά του.

(συνεχίζεται)